

De praktijk van de democratie

De situatie in Europa en Midden-Amerika

Leen Verbeek

INHOUD

- 4 Inleiding
- 6 Politiek 1
- 6 Raad van Europa
- 9 Politiek 2
- 11 Costa Rica
- 14 De Bribri
- 16 Guatemala
- 18 Corona
- 20 Erbij horen
- 23 De auteur

*AO – relevante onderwerpen
binnen de belangstellingssfeer
van het onderwijs*

COLOFON

Platform Profielactueel verzorgt in opdracht van Prosu Media Producties/Stichting IVIO de uitgave van AO (Actuele Onderwerpen). Experts informeren op compacte, gedegen én toegankelijke wijze over thematiek die zich met name richt op vernieuwingen en de gevolgen daarvan voor mens en samenleving, milieu en klimaat. Tot de doelgroep behoren onderwijsinstellingen, bibliotheken en particuliere lezers. Stichting IVIO (Instituut voor Individuele Ontwikkeling) is in 1936 opgericht. www.ivio.nl

Uitgever Drs. Meine Breemhaar

Redactie Ben Claessens

Andries Greiner

info@actueleonderwerpen.nl

Vormgeving uNiek-Design.nl

Productie Koopmans Mailing & Handling

Publicatiejaar 2020

SISO-code 331.12, trefwoord:

Democratie

Coverfoto xxx

Voor abonnementen, adreswijzigingen, meeroplage en specials raadpleeg de website:

WWW.ACTUELEONDERWERPEN.NL

In steeds meer kerken komen zogenaamde leken aan het woord. Vaak gaat het om bekende Nederlanders of om overheidsbestuurders. Op 11 oktober 2020 trad de Commissaris van de Koning in Flevoland Leen Verbeek op in een bijeenkomst van de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap Flevoland en verzorgde er een Preek van de Leek. Hij ging daarbij op de historie en de praktijk van de democratie, in Europa en in Midden-Amerika. Dit AO is de weerslag ervan.

Redactie AO

 @AO_reeks

INLEIDING

Op 11 oktober 2020 gaf ik tijdens een bijeenkomst van de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap Flevoland een voordracht, in het kader van de reeks Preek van de Leek. Ik ging daarbij in op de democratie zoals we die in Europa kennen en op de cultuur en omgangsvormen in de samenleving van Guatemala.

In Europa gaan we uit van democratische principes. De politiek is daarin een vorm van georganiseerd ruzie maken waarbij ieder zich wel aan spelregels houdt. Ik gaf een inkijkje in het ontstaan en de werking van de Raad van Europa. Van de Raad van Europa zijn 47 Europese landen lid. Het belangrijkste verdrag dat binnen het kader van de Raad van Europa tot stand is gekomen is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook werd door de Raad van Europa het Hof voor de Rechten van de Mens opgericht. Ik ben nu 11 jaar namens Nederland lid van het congres van lokale en regionale overheden.

In mijn preek nam ik de toehoorders mee naar Zuid-Amerika, onder meer naar Guatemala waar hij vanaf 1988 regelmatig komt. De maatschappij is daar totaal anders dan in Nederland en West-Europa. De economie is in handen van 7 families en een groot deel van de bevolking is zo arm dat er nauwelijks 4 of 5 dollar per dag wordt verdiend. Toch is het gemiddelde inkomen gelijk aan het inkomen in Europa. De corruptie is de basis van hoe alles is geregeld, anders gebeurt er al helemaal niets. De maatschappij wordt gezien als een schepping van God met rijke mensen en met arme mensen. De parlementariërs hebben zelfs een wetsvoorstel tegen de corruptie weggestemd omdat ze dan allemaal zouden moeten opstappen.

In Guatemala is het voor de arme mensen heel moeilijk om zich aan de coronamaatregelen te houden. Van de inwoners leeft 70% in de informele economie. Dat betekent dat wanneer iemand niet gaat

FOTO: UNESCO, CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION-SHAREALIKE 3.0 IGO - SOURCE: FRANCESCO BANDARIN

De Acropolis in Griekenland

werken er ook geen inkomen is en dat de kans groot is dat die persoon ook de baan verliest. Ook in ons land vinden velen het steeds moeilijker om zich aan de coronamaatregelen te houden. Er is veel discussie tussen de zelfbenoemde en echte deskundigen. De structurerende werking van de zuilen is verdwenen. In het maatschappelijk debat wordt er daarom weer meer dan voorheen leiderschap verwacht van de overheid. De terugtrekkende overheid is op retour.

Tot slot concludeerde ik dat sociale en religieuze structuren belangrijk zijn voor een samenleving. Het is belangrijk om ergens bij te horen, gemeenschappelijke waarden en normen te hebben. Het is waardevol dat er mensen zijn die belangstelling voor je hebben, waar je bij terecht kan als het moeilijker wordt of vragen hebt.

POLITIEK 1

Uit de Griekse oudheid komt het woord POLIS. POLIS betekent zoveel als Belang van het Geheel. We kunnen in Bijbelteksten, maar evenzo uit de Griekse oudheid terug horen dat men ook toen begreep dat er spanning is tussen een algemeen, geheel belang en het belang van het individu. Het belang van een individu is niet altijd in overeenstemming te brengen met het algemeen belang. Het woord Polis heeft zich ontwikkeld tot het woord POLITIEK.

In de kern van dit woord is politiek het systeem waarin het algemeen belang behoort te worden behartigd, zo nodig tegenover het individuele of enkelvoudige groepsbelang in.

In Europa hebben we met elkaar de democratie gecultiveerd, voorzien van wetten, normen en waarden en rechten.

Na de Tweede wereldoorlog, een periode waarin de democratie volledig ontspoorde, was begrijpelijkerwijs alom het gevoelen dat dit niet nog eens moest gebeuren. Gezocht werd naar een vorm waarbij we gecontroleerd, door gebruik te maken van spelregels, om konden gaan met meningsverschillen. Of zoals sommigen wel zeggen: democratie is een vorm van georganiseerd ruzie maken, waarbij iedereen zich aan de spelregels houdt.

RAAD VAN EUROPA

Winston Churchill stelde voor een Raad van Europa op te richten. Een vergadering van landen waar gesproken zou kunnen worden over meningsverschillen, over onrecht en waar ook recht zou kunnen worden gesproken. Op 5 mei 1949 werd de Raad van Europa opgericht.

Zelf ben ik inmiddels 11 jaar namens Nederland lid van deze Raad van Europa in het congres voor lokale en regionale overheden. Er is

een hof van de mensenrechten waar alle inwoners van de deelnemende landen in beroep kunnen gaan als zij vinden dat het rechtssysteem in hun land heeft gefaald.

Ook is door de Raad van Europa de Venice Commission ingesteld.

Hierin werken ruim 60 landen samen. Elk vaardigen zij twee van hun beste staatsrechtgeleerden af naar de vergaderingen die in Venetië worden gehouden. Hier worden meningsverschillen over uitleg van wetsteksten besproken en van een standpunt voorzien. Ook leggen regeringen hier concept-wetten voor ter beoordeling.

De Raad van Europa heeft het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de mens en Fundamentele Vrijheden in 1950 vastgesteld. In 1966 werd door de Verenigde Naties de Universele Verklaring van de Mensenrechten vastgesteld, later gevolgd door vaststelling van kinderrechten in 1989, ook door de Verenigde Naties.

Er zijn 47 landen lid van deze Raad van Europa en er liggen inmiddels vele verdragen aan ten grondslag die als basis dienen bij de toets als er verschil van mening is. Ook landen als bijvoorbeeld Rusland, Turkije, Moldavië zijn lid van deze Raad.

Zo is er bijvoorbeeld een charter of local and regional democracy. Hierin worden de spelregels beschreven van de lokale en provinciale of regionale democratie. De deelnemende landen hebben zich met elkaar verbonden elkaar te helpen de kwaliteit van de democratie te onderhouden, en waar relevant te ontwikkelen. Eens in de vijf jaar wordt elk land gemonitord door een missie die bestaat uit experts in staatsrecht, vergezeld door een aantal bestuurders. Er wordt

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

De Raad van Europa zetelt in Brussel (Foto: www.eerstekamer.nl)

onderzocht of het desbetreffende land zich aan het charter houdt, waar dat niet het geval is en welke actie nodig is om dat beter te krijgen. Belangrijk daarbij is dat de rapporten niet veroordelend zijn, maar dat ze, zo mogelijk, met opbouwende kritiek en suggesties de relevante onderwerpen aan de orde stellen. Alle rapporten worden geagendeerd in een halfjaarlijks overleg van alle 47 ministers van Buitenlandse Zaken van de deelnemende landen.

Van belang is ook te begrijpen dat landen lid kunnen worden van de Raad van Europa als zij nog geen, of maar een beperkte democratie kennen. Door lid te worden verklaren zij wel het pad op te willen gaan om hun democratie te ontwikkelen en te verbeteren.

POLITIEK 2

In het huidige politiek-bestuurlijke debat zijn er meerdere opvattingen over hoe een democratisch stelsel zou moeten functioneren. In de Verenigde Staten, maar ook bijvoorbeeld in Groot-Brittannië heerst de opvatting van 'The winner takes it all'. Als je de verkiezing hebt gewonnen ben je de baas. De verliezer moet zijn mond houden want hij heeft verloren.

Regeringsleiders zoals Donald Trump in de Verenigde Staten en Boris Johnson in Groot-Brittannië, maar ook bijvoorbeeld Erdogan in Turkije en Poetin in Rusland zijn hier voorbeelden van. Naar mijn opvatting heeft dit weinig met democratie te maken en is het meer een moderne vorm van despotisme of dictatorschap.

MEER EN MEER DEMOCRATIEËN VALLEN TE PROOI AAN AUTORITAIR LEIDERSCHAP

Burgerschap in het curriculum op scholen wint aan belang. Democratie en pluralisme staan wereldwijd onder druk, steeds meer democratieën vallen ten prooi aan autoritair leiderschap. Voor het 14e jaar op rij geeft Freedom House een ernstige waarschuwing af voor de teruggang van de democratische rechtstaat in tal van landen in de wereld. Freedom House is een ngo, een onpartijdige organisatie die in 1941 werd opgericht. In een onderzoek in 195 landen op 15 gebieden komt de organisatie tot de conclusie dat politieke vrijheden en burgerrechten vaker worden geschonden dan dat ze worden verdedigd en verminderen.

De zorgwekkende uitkomsten van het rapport van Freedom House's rapport, getiteld 'A Leaderless Struggle for Democracy', worden bevestigd door het Pew Research Center onderzoek in 34 democratische landen waarin naar voren komt dat veel burgers in die

landen gemengde gevoelens hebben over democratie.

Democratie en pluralisme staan wereldwijd onder druk,

is de openingszin in het rapport van Freedom House dat werd samengesteld door Sarah Repucci. Zij geeft leiding aan het Freedom House's Research and Analysis Department. Het rapport belicht met name de druk die de Amerikaanse president Trump sinds 2016 uitoefent op de integriteit van verkiezingen, de onafhankelijkheid van de rechtspraak en de controle op corruptie, de onrechtvaardige behandeling van migranten den voortdurende aanvallen op de vrije pers. Ook al zou de VS democratisch overeind blijven, dan nog is de schade die nu is berokkend aanzienlijk, met name door de invloed op antidemocratische sentimenten in andere landen.

Repucci schrijft: 'Dictators zijn erop uit de laatste haarden van verzet uit te bannen en hun verderfelijke invloed te verleggen naar gebieden elders in de wereld. Wat we zien is bijvoorbeeld de invloed van China en de onophoudelijke pogingen om de democratische normen en samenwerking tussen veel landen in de wereld te vervangen door de eigen totalitaire en autoritaire visie. Freedom House wijst op de nep-democratische verkiezingen in landen als Rusland en Turkije waar de oppositie monddood wordt gemaakt. Demonstraties worden hardhandig neergeslagen. Hetzelfde geldt in Iran met niet zelden dodelijke slachtoffers als gevolg. Wat we zien, is dat via democratische verkiezingen leiders worden gekozen die het al snel niet nauw nemen met de democratie de rechtstaat en de verworvenheden zoals vrijheid van spreken en de vrije pers. Voorbeelden zijn India en de VS, 's werelds grootste democratieën, waar leiders de grondrechten van mensen schenden en populistische, ja extremistische agenda's

trachten te verwezenlijken.'

Al met al wordt de wereld er niet stabiel op, integendeel. Dictators en autoritaire leiders verstevigen met alle mogelijke middelen hun positie en verbreken als het nodig zelfs de relaties in allianties met andere landen. Het is nog niet te laat voor herstel van de democratische rechtsordes, stelt Freedom House, maar hoe langer dit herstel wordt uitgesteld, hoe moeilijker het zal worden.

(Bron: Website profielactueel.nl van Platform Profielactueel voor het beroepsonderwijs – zie ook: freedomhouse.org)

In de Nederlandse opvatting van democratie is de norm dat de meerderheid in gesprek blijft met de minderheid, wordt er waar mogelijk rekening gehouden met minderheidsopvattingen en cultiveren we het compromis. Wat we ook met elkaar cultiveren, is de noodzaak van het meningsverschil. Zonder ruimte voor het meningsverschil kan een democratie niet functioneren. Het debat wordt als essentieel gezien voor de kwaliteit van de besluitvorming. In dit licht bezien is de veel bekritiseerde versplintering in de Nederlandse politiek naar het zich laat aanzien, misschien een zegen. Deze versplintering voorkomt dat er een situatie ontstaat als in de Verenigde Staten of Groot Brittannië waar een partij zo groot wordt dat zij de meerderheid bezit en de minderheid kan negeren.

COSTA RICA

Sinds 1988 ben ik actief in Latijns Amerika. De laatste jaren vooral in Midden-Amerika, in landen als Guatemala en Costa Rica, Nicaragua, Honduras, El Salvador. We doen daar, met als organisatorisch voertuig Het International Tree Fund, grootschalige herbebossing, economische,

QUOTE TEMPEL
TEMPLO II, TIKAL,
PETÉN DEPARTMENT,
GUATEMALA

Overhandigen projectgeld aan Terraba-indiaan in Costa Rica, financiering ontmoetingsruimte kleinschalig toeristisch project.

culturele en milieuprojecten. Door middel van een nieuwsbrief en een vaste schare aan donoren, ook erfenissen, realiseren we veelal kleinschalige projecten waarmee de bevolking verder wordt geholpen.

Wij zijn niet gericht op het veranderen van een land of de wereld, dat moeten anderen maar doen. Wij helpen individuen, gezinnen of groepen mensen die zelf initiatief nemen en dat ook zelf realiseren en die daarmee hun eigen leefomgeving vooruit helpen en verbeteren.

DE BRIBRI

In Costa Rica woont een volk, de Bribri, dat daar al woonde voordat de Maya's er waren. Al meer dan 30 jaar werk ik met hen samen in het

Talamanca-gebergte bij de rivier de Bajo Coen, een zijarm van de rivier de Sixaola, niet ver van de grens met Panama.

De Bribri hebben een geheel eigen religie, cultuur en taal ontwikkeld en een samenleving die hun in staat stelt goed te leven in het oerwoud. Hun waarden en normen intrigeren mij en laten ook zien dat cultuur, religie, maar vooral ook geografie en historie van invloed zijn op een samenleving zoals die is. De Bribri geloven dat het leven geen individueel eigendom kan zijn. Je mag het leven een poosje gebruiken. Gebruiken totdat jouw beurt voorbij is, dan is het aan een ander om het voort te zetten. Leven is een levenslijn, een kralensnoer zo u wilt, langs vele generaties.

Openbaar vervoer naar Bajo Coen over de rivier de Sixalola, op weg naar de Bribri indianen.

////////////////////////////////////

In dat besef vraagt een Bribri zich bij het opstaan af, elke morgen: 'Wat kan ik vandaag doen opdat mijn clan daar wat aan heeft?' Hun kijk op het leven wordt niet bepaald vanuit het individueel belang, maar vanuit het familie-, zij zeggen clan, belang.

In de Bribri-taal bestaat geen woord voor wezen. Alle kinderen hebben weliswaar een biologische vader en moeder, maar alle broers en zusters van die vader en moeder zijn ook hun pappa's en mamma's. Bij een eventueel overlijden van vader en moeder zijn er nog vele vaders en moeders over, en is er dus geen reden om een woord als 'wees' te hebben.

In de moderne tijd anno 2020 hebben wij een geschiedenis achter de rug waarlangs een systeem is gebouwd om onze samenleving te organiseren.

GUATEMALA

In een land als Guatemala zijn de uitersten zo extreem geworden dat het tot absurdisme neigt. In een lange reeks, sinds de burgeroorlog van de jaren tachtig, zijn alle presidenten na hun termijn het land uit gevlucht of in de gevangenis beland wegens extreme vormen van corruptie. Moordeskaders opereren publiekelijk en de verschillen tussen arm en rijk zijn extreem. Parlementariërs weigeren een anti-corruptiewet te behandelen omdat zij openlijk corrupt zijn. Er bestaat zelfs een club om de belangen te behartigen van corrupte politici.

Ik kom er sinds 1988 bijna jaarlijks op bezoek bij de CGTG (Central General Trabajeros Guatemala), een werknemersorganisatie. Zij krijgt elk jaar een week van mijn agenda, naar hun inzicht in te vullen. Zijdelings werken we samen met het CNV dat de CGTG actief ondersteunt. We doen o.a. projecten in de informele economie door kleine financiële

bankjes op te zetten die de mensen zelf beheren. Straatverkopers vormen kleine coöperaties die samen inkopen. Een bank van 2000 of 3000 dollar is voldoende om een dergelijke groep van middelen te voorzien om hun inkoop voor te financieren, die na verkoop met een kleine rente wordt terugbetaald. Botoquinas zijn plattelandsapotheekjes waar arme mensen goedkoop medicijnen kunnen krijgen. Er zijn economische steunprojecten, projecten op het gebied van woningbouw, drinkwater, mensenrechten, leden in de gevangenis steunen, bezoeken, zo mogelijk eruit te halen.

30% van de bevolking leeft in de formele economie, 70% in de informele economie. 70% van de bevolking is inheems, nakomelingen van de Maya's verdeeld over 23 verschillende identiteiten. Dominante groepen zijn de Quiche, Tzuquil, de Mam en de Kaqchikel.

Ook is bijvoorbeeld in Esquipulas een school gesticht voor arme

////////////////////////////////////

kinderen die te arm zijn om naar het openbaar onderwijs te mogen. Deze school functioneert al meer dan 20 jaar succesvol en wordt door de ouders bestuurd. Vanuit het centrale kantoor in Guatemala worden ongeveer 160 afdelingen begeleid en, wanneer relevant, geholpen bij conflicten.

De laatste jaren is mijn rol verschoven naar coaching en soms participatie in onderhandelingen met justitie en regering. Nederlandse bestuurders zijn beter geschoold in dergelijk gespannen overleg en kunnen daardoor helpen om onderwerpen op de agenda te krijgen.

Enkele jaren geleden werden twee leden uit de organisatie vermoord door een moordeskader. Dit veroorzaakte bij mijn partners de opmerking dat daarmee het aantal vermoorde collega's op 74 kwam sinds 2010. Op mijn vraag wat de betekenis was van dat jaartal was het antwoord dat het daarvoor veel erger was, het gaat nu beter.

Worstelen met corona is voor ons niet makkelijk, maar in onze welvaartspositie toch een heel andere inspanning dan voor degenen die in omstandigheden als in Guatemala het hoofd boven water moeten houden zonder een overheid of gezondheidszorg die adequaat kan handelen.

CORONA

Corona is ook voor velen van ons een zware last. De bedreiging van dit virus waar nog geen goede behandeling voor beschikbaar is levert veel maatschappelijke onrust op. De open en vrije samenleving die wij hebben gemaakt veroorzaakt ook dat er vele zelfbenoemde deskundigen en echte deskundigen zijn die allemaal graag hun mening verkondigen. Het valt niet mee voor de gewone burger om uit die brei aan informatie met enig zelfvertrouwen de eigen conclusies te trekken.

Toespraak 1 mei demonstratie arbeidersbeweging CGTG op plaza Central, Ciudad Guatemala

Als overheid spreken wij wel over ‘opinion public’, een mening gebaseerd op feiten, en ‘opinion populair’, de ongefilterde reacties.

Er wordt divers gereageerd in psychologische zin op de bedreiging die wordt ervaren. De een klampt zich vast aan haar of zijn geloof, de ander aan de overheid of aan de dokter. Sommigen zetten hun zorg of angst om in agressie en boosheid, ageren op social media of gaan demonstreren. Duidelijk is wel dat de overheid opnieuw wordt ontdekt. Sinds de crisis wordt meer dan voorheen een beroep op de overheid gedaan en wordt leiderschap verwacht.

Daar waar nog niet zo lang geleden de overheid in het defensief zat is er nu een herleving merkbaar van waardering voor de rol van de overheid. We krijgen vraagtekens bij de marktwerking in de zorg

Toespreken coöperatie straatverkopers op kantoor CGTG in Guatemala-ciudad

en ook op andere plekken. De structurerende werking van de zuilen is verdwenen en daar is weinig voor in de plaats gekomen. Sociale structuren en vaak ook religieuze structuren blijken belangrijk om zo een moeilijke periode door te komen.

ERBIJ HOREN

Ergens bij horen is essentieel. Veel mensen ervaren in deze tijden onverwacht dat zij er toch wel erg alleen voorstaan. De ervaring dat je erbij hoort, dat je gezamenlijke waarden en normen hebt, is van existentieel belang. De ervaring waarbij een ander belangstellend is hoe het met je gaat. De ervaring dat die band sterk genoeg is dat je ook je

twijfel, je onzekerheid, of zo nodig je boosheid, mag uiten zonder dat dat tot vervreemding leidt is van grote waarde.

De opvatting over, maar ook de zoektocht naar de juiste waarden en normen, naar gemeenschapszin en gemeenschapszorg zijn van alle tijden. We hebben iets gezien van hoe de Bribri hier mee omgaan. Ik heb iets verteld over de problemen in Guatemala. We hebben kennis genomen van de wijze waarop Europa en haar wijdere omgeving middels de Raad van Europa inhoud probeert te geven aan deze vraagstukken. Het is een permanente, fascinerende zoektocht.

Antigua Guatemala

DE AUTEUR

Leen Verbeek (1955) is sinds 2008 Commissaris van de Koning in de provincie Flevoland. Daarvoor was hij burgemeester van Purmerend en wethouder in Houten. Ook was hij directeur-eigenaar van een bureau voor consultancy en interim management. Naast zijn hoofdfuncties is Leen Verbeek op velerlei ander gebied actief: als voorzitter van de Raad van Toezicht van de Stichting Slachtofferhulp, als delegatieleider lokale/regionale overheden bij de Raad van Europa, als voorzitter van de International Tree Foundation, e.a.

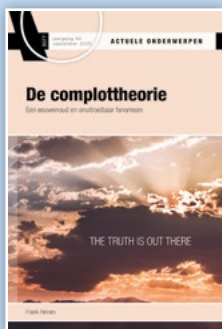
RECENT VERSCHENEN:

A0 3079
De urgentie van
circulair bouwen

A0 3078
200° geboortjaar
Florence Nightingale

A0 3077
De complottheorie

A0 3076
Leven in vrijheid is
niet vanzelfsprekend

Kijk op onze website voor
abonnementen en losse uitgaven:
www.actueleonderwerpen.nl

ISBN 9789085872603

9 789085 872603